

TERUGBLIK

PLAATS- EN STREEKNAMEN IN HET GOOI

Verslag lezing Prof. Dr D.P. Blok op 18 januari 1989

Een zeer interessante avond. Daarover waren de aanwezigen het eens die de lezing bijwoonden van Prof. Blok, hoogleraar naam- en plaatskunde van de VU te Amsterdam.

De eerste bijeenkomst in het nieuwe jaar werd traditiegetrouw georganiseerd in samenwerking met de Archeologische Werkgemeenschap Naerdincklant. Bijna 100 toehoorders luisterden met grote aandacht naar het boeiende betoog van Prof. Blok, die zich zeer op zijn gemak voelde op het terrein dat hij al veertig jaar verkent. Het enthousiasme van zijn verhaal werd duidelijk overgebracht op de toehoorders. Naamkunde. Het lijkt zo'n droog onderwerp. Maar met Prof. Blok bleek het een spannende vorm van archeologische verkenning.

Waar de oudste geschiedenis van onze streek tekort schiet, kan de schrijfwijze van namen, de ontleding en rubricering ervan nieuwe inzichten verschaffen over een periode die tot dan een zwart gat was. Vooral de schrijfwijze van namen voor de verbastering in de late middeleeuwen is vaak heel interessant omdat daaraan ontbrekende gegevens over ouderdom en functie van de plaatsen in de regio kan worden ontleend.

We zouden de lezing afbreuk doen door te pogen de inhoud in dit bestek weer te geven. De redactie heeft zich voorgenomen om in een komend nummer van EP een uitgebreidere samenvatting van de lezing te publiceren.

Een groot aantal toehoorders maakte tot slot gebruik van de rondvraag. De animo was zo groot, dat de voorzitter van Naerdincklant, mevrouw Van Duijn-Franken de vraagstellers moest onderbreken om daarna Prof. Blok voor zijn bijdrage te bedanken.

Bij afwezigheid van de voorzitter van AP nam de penningmeester, de heer Meijer, de honneurs waar. Hij bedankte de aanwezigen voor hun komst, maar zette daarbij ons erelid Dr De Lange nog even in het zonnetje, die (samen met zijn eveneens hoogbejaarde vrouw) voor het eerst na zijn ongeluk weer de ledenavond bijwoonde.

J.L.

WAT 'ANDEREN DOEN

LAAR EN BERG

In het kader van de viering van het 20-jarig jubileum van de R.K. Scholengemeenschap Laar en Berg wordt van 27 mei tot en met 8 juni 1989 aldaar een fototentoonstelling georganiseerd van minder bekende prenten van de Gooise dorpen en Eemnes uit de zeventiende, achttiende en negentiende eeuw.

Voor meer informatie kunt U zich wenden tot de heer H. Schaftenaar, lid van de tentoonstellingscommissie (tel. 02159-46860).

Langsakker 4, Laren (naast het St. Janskerkhof).

DE HILVERSUMSE SCHUTTERIJ **tentoonstelling in het Goois Museum 11 maart t/m 18 juni**

In de jaren 1780-1785 werden de spanningen tussen de Patriotten en de Prinsgezinden steeds groter. Schout en Gerechten van Hilversum kregen in 1784 van de Gecommitteerde Raden van Noord-Holland opdracht, een schutterij in te stellen. Een gewapende macht, dat was iets nieuws voor het platteland. In de grote steden was het verschijnen van particuliere ordediensten die onder stedelijk gezag stonden al in de 16e en 17e eeuw een bekend gegeven. In 1785 vond er onder de mannen van 18 tot 60 jaar een loting plaats, waarbij een op de drie mannen ingeloot moest worden. Dat lot trof in Hilversum 193 mannen.

De loting had echter geen gevolg. Het dorpsbestuur voorzag problemen rond de schutterij en deed de baljuw van het Gooi het verzoek om voorlopig verschoond te mogen blijven van invoering van wapenoefening. Degenen die het konden betalen hadden zich namelijk uitgekocht en zich laten vervangen door 'personen van aanmerkelijk lager allooi', aldus de brief aan de baljuw. De troep bestond uitsluitend uit arme wevers, spinners en vreemdelingen.

Tijdens de Bataafse Republiek (1795-1806) en de Franse Tijd (1806-1813) bestond er nationale dienstplicht.

Omdat er nog steeds gevaar bestond voor een nieuwe inval van Napoleon, pakte koning Willem I bij zijn komst in 1813 meteen het leger aan. Hij stelde een dienstplicht in van het 18e tot het 23 jaar, met aansluitend een schutterijplicht van tien jaar. Als de situatie daarom vroeg, kon de schutterij onder militair gezag worden geplaatst. In 1815 werden diverse officieren benoemd en vond er een loting plaats, waarbij een compagnie werd gevormd, bestaande uit het minimum aantal van 106 man. Echter al in 1816 kreeg Hilversum toestemming van de minister om een 'rustende' in plaats van een dienstdoende schutterij op te richten. Dit betekende dat er in naam wel een schutterij in Hilversum bestond, maar dat de schutters niet actief waren. Er werden dus bijvoorbeeld geen oefeningen gehouden.

De Belgische opstand

Aanleiding voor een nieuwe schutterijwet in 1827 was de groeiende onrust in de Zuidelijke Nederlanden. Dank zij deze wet kon men in tijden van nood over extra manschappen beschikken. Via een aparte loting werd de schutterij losgekoppeld van de dienstplicht. De schutterijplicht was tien jaar, waarvan vijf jaar actief, van het 25e tot het 35e jaar. Toen in 1830 de Belgische Opstand uitbrak, werd ook de Hilversumse compagnie ingelijfd bij het nationale leger. Te voet ging het naar de Belgische Kempen, waar slag werd geleverd in Diest. De mannen uit Hilversum bleven korte tijd als bezettingsmacht achter in Hasselt.

De schutterij als mobiele eenheid

Sindsdien werd de schutterij alleen nog maar ingezet als ordedienst bij branden en oproer. (De grote brand in de Kerkstraat in 1901, het kersmisoproer in 1899.) Alleen tijdens de Frans-Duitse oorlog van 1870 is het korps nog enkele maanden gemobiliseerd geweest.

Qua gerechtskracht heeft de schutterij nooit veel voorgesteld, daarvoor was de training niet intensief genoeg. Het grote voordeel van de schutterij was, dat zij goed op de hoogte was van de plaatselijke situatie. Maar vanaf 1850 werden er door de legers stafkaarten gebruikt, waardoor het hebben van een betere kennis van de plaatselijke situatie dan de binnenvallende troepen hadden, steeds minder een voordeel was.

De legerwet van 1901 voerde een professionele weermacht in, wat de schutterij overbodig maakte. De Hilversumse schutterij werd tenslotte per 1 augustus 1907 opgeheven.

Goois Museum, Kerkbrink 6 Hilversum, open di t/m zo 12.30-16.30 uur, tel. 035-292826.

UIT DE REGIONALE HISTORISCHE BLADEN

Het tijdschrift van de Historische Vereniging Soest publiceert een overzicht van alle 268 huisgezinnen, die in 1786 in Soest woonden. Compleet met naam, gezinsgrootte, welstand en 'handwerk off neeringe'. Het laatste nummer (jg. 9, nr. 3, winter 1988) vervolgt de serie over de ontwikkeling van het landschap en vooral van de waterwegen rond Soest.

'In de Gloriosa' is het huisorgaan van de Historische Kring Ankeveen, 's-Graveland en Kortenhoef. Het laatste nummer (jg. 5, nr. 4, nov. 1988) begint met het korte verhaal over tien dorpszonen die in 1813 moesten loten voor een plaats in de armée van Napoleon. Uitvoeriger gaat het blad in op de geschiedenis van de Joodse begraafplaats aan de Koninginneweg. Veel leden van de familie Levie -later De Leeuw -zijn hier begraven. Een stamboom is bijgevoegd.

Veel bladen publiceren regelmatig over een familie die voor dorp of streek van betekenis is geweest. In het blad van de Historische Kring Eemnes (jg. 10, nr. 4, dec. 1988) is dat dit keer het geslacht Van Essen. Verder een artikel over Eemnes in de Franse tijd en over de Leeuwenpaal, een pion in een slepend grensconflict. De kring gaat zich op Oral History werpen.

In Huizer Kring Berichten (jg. 9, nr. 4, dec. 1988) staat Klaas Hage centraal. Hij was onderwijzer, koster en schout en stierf in 1826.

Een groot gedeelte van het Blaricumse blad (nr. 9, nov. 1988) bestaat uit agrarisch getint nieuws. Maar, zegt de redactie zelf, wat willen wij als we ons verdiepen in de historie van een dorp, waarin jarenlang zelfs de burgemeester boer was! Het blad citeert echter ook uit een overzicht van de doodsoorzaken in het dorp gedurende de periode van 1833 tot 1838. Belangrijke doodsoorzaken bij volwassenen waren borstziekte en waterzucht. Ongevallen met dodelijke afloop worden niet vermeld.

Even een uitstapje buiten de regio. Het Genootschap Oud Zandvoort organiseert 's zomers rondwandelingen voor toeristen. Het officieel orgaan 'De Klink' van het genootschap schenkt aandacht aan de families Van Koningsbruggen, Driessen, Groen en Paap. Verder wijdt het blad een artikel aan de minder bekende monumenten in Zandvoort.

Terug naar 't Gooi. De Omroeper, gelieerd aan de Vereniging Werkgroep Vestingstad, is een relatief jong blad, dat zijn tweede jaargang ingaat. Het jongste nummer (jg. 2, nr. 1, jan. 1989) beschrijft de orgels van de grote kerk en hun geschiedenis. Voor de waterhuishouding in de polders bij Naarden waren sinds 1640 drie molens van groot belang: de Goijse Molen, de Keverdijksche Molen en de Binnendijksche Molen. Het belang straalde af op de molenmeesters, die in de toenmalige samenleving veel invloed hadden, aldus een bijdrage in De Omroeper. Het beurtschip 'Voorwaarts', het woonhuis van Belcampo, de jaren twintig in Naarden en de Wuijvert zijn onderwerp van andere artikelen in dit blad.

In het laatste nummer van Baerne, het tijdschrift van de gelijknamige Historische Kring (jg. 12, nr. 4, dec. 1988) vervolgt de ook ons bekende H. Bronkhorst de reeks over de Baarnse jaren van Lodewijk van Deyssel. Ter viering van het koperen huwelijksfeest kreeg het gezin van Deyssel een eigen villa cadeau. Dit huis, thans Waldeck Pymontlaan 26, moet een centrum van culturele activiteiten geweest zijn. Bronkhorst memoreert ook zijn contacten met de schoonzuster van Vincent van Gogh. Verder in Baerne een artikel met herinneringen aan de onlangs gesloten Julianaschool.

Het orgaan van de Historische Kring Maarssen tenslotte (jg. 15, nr. 3, dec. 1988) gaat uitvoerig in op de oorsprong en precieze ligging van het gehucht Swesen, dat naam gaf aan de Swesereng. Het lijkt waarschijnlijk dat hier Liudger is geboren, aan wie de auteur van Vredendaal een vervolgartikel zal wijden. Het blad publiceert het eerste van vijf artikelen over Maarssen in de crisistijd. Als je in dit artikel leest over het confessionele verenigingsleven in die tijd beseft je dat er de laatste 60 jaren een hoop veranderd is.

A.v.d.S.